

Gisteren heb ik drie graven gereserveerd. Voor mij en twee familieleden. Dat had ik niet hoeven doen, want er is al een begraafplaats waar ik mag liggen. En voor aanzienlijk minder geld. Maar die is een speciale plek in Amsterdam. Het is nog geen joodse plek, maar het gaat een joodse plek worden. Beit HaChidush, mijn joodse gemeente in Amsterdam, heeft er tien jaar aan gewerkt om het voor elkaar te krijgen. Soms moet je hemel en aarde bewegen om, samen met jouw mensen, te kunnen liggen waar je wilt liggen. Aartsvader Jakob / Ja'akov wist er alles van. Deze week lezen we een stuk uit het boek Genesis, Beresjiet in het Hebreeuws, dat over hem gaat. De Vijf Boeken van Mozes – Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium – zijn opgeknipt in 54 stukken. Elke week wordt er een gelezen, en heel af en toe worden er twee samengevoegd. Die stukken hebben allemaal een naam. De naam van het Toragedeelte van deze week heet 'Wajechi' naar het eerste woord. „Wajechi Ja'akov be;eretz Mitsrajiemsjewa esré sjana wajehie jemé Ja'akov sjné chajav sjewa sjaniem we'arba'iem oe'mea sjana.” Jakob woonde zeventien jaar in het land Egypte en de dagen van Ja'akov worden 147 jaar.” Genesis 47 vers 28. Het Torastuk heet 'En hij leefde', maar het gaat in werkelijkheid over de dood van Ja'akov. Zeventien jaar leeft hij in Egypte, de letterlijke vertaling van 'mitsrajiem' is niet 'Egypte', maar benauwenis. Zeventien jaar leeft hij in het land van Benauwenis. In ballingschap. Zijn kinderen en kleinkinderen hebben het er goed gekregen, nadat ze er terecht zijn gekomen door hongersnoden. Maar toch is het ballingschap. Luister maar, waarom. Jakob voelt zijn einde naderen en laat zijn zoon Josef roepen. Hij laat de verloren zoon die hij heeft teruggekregen, een gelofte zweren dat hij zijn vader niet in Egypte zal begraven. Hij wil bij zijn ouders en grootouders liggen, in Chevron, in de grafrot die zijn grootvader Awraham indertijd heeft gekocht. Misschien zijn er onder u die wel eens in die grot hebben gestaan. Ik wel. Het is inmiddels de ergst gepolitiseerde plek in het Nabije Oosten. Mozes heeft geen graf. God heeft in wijsheid besloten dat dat beter was. Had de Eeuwige dat ook maar gedaan met de graven van de aartsvaders en aartsmoeders. Hoe het zij, Ja'akov wil dáár liggen.

Ieder jaar weer opnieuw als ik die Pentateuch zie langs komen val ik bijna van mijn stoel van wat me in voorgaande jaren gewoon niet is opgevallen. Dit jaar is dat de reis die het gebalsemd lichaam van Ja'akov maakt van Egypte naar Hebron. Echt een lange reis, door de woestijn, langs allerlei volkeren, maar dat is niet het enige. Josef, zijn broers, andere familieleden gaan mee. En dat is niet het enige, de ministers en de hofdienaren van de Farao gaan mee. Hele stoeten van wagens gaan mee. Alleen de Farao en de kinderen en het vee blijft in Egypte. Het moet een ongelooflijk spektakel zijn geweest. En dat alleen maar omdat Jakob per se in het land Kena'an, midden in wat de de Westoever heet, zijn eeuwigdurende graf wilde hebben. Het gevoel ergens thuis te zijn, en op andere plaatsen niet thuis te zijn, moet ergens in het lichaam verankerd zitten, net als onze biologische klok. Al hebben we die 'thuis-klok' nog niet gelocaliseerd.

'Thuis' of 'niet thuis' kun je je ook in relaties voelen. Je kunt je een beetje 'verschoven' voelen ten opzichte van jezelf. Je kunt een beetje 'in ballingschap' zijn in je eigen bestaan. Bijna altijd is een factor daarin dat je met ouders, met broers, met zusters, met vrienden, met leraren, met collega's, met burens, met partners iets onaangenaamd hebt meegemaakt. Er zijn dingen gezegd, er is geoordeeld, beloften zijn niet nagekomen, zorg niet geboden, aandacht niet gegeven, steun onthouden. Steeds weer opnieuw word ik me ervan bewust hoe ongelooflijk belangrijk het is om al die obstakels die tussen mensen worden geplaatst weg te halen. Voordat ze tot een ondoordringbare muur zijn geworden. Het laatste moment dat relaties nog hun licht en lucht kunnen terugkrijgen is aan het sterfbed. Als iemand nog helder is, natuurlijk. Of anders, in de periode tot het sterven. Jakob weet dat hij gaat sterven en Josef weet het ook. Hij hoort dat Jakob ziek is en gaat met zijn twee zonen, Menasje en Efrajiem, naar hem toe.

Eerst geeft Jakob zijn zegen aan Josefs kinderen. Daarna zegent hij Josef zelf. Maar indirect, weer via een zegening voor diens zonen. Lees het maar na. Daarna laat hij zijn andere zonen komen. Even terzijde, zijn dochter Dina komt in het hele verhaal niet voor. Wat vreemd is, toch?! Hoe is de relatie tussen vader en dochter? Waar is zij? Wat is er met haar gebeurd nadat zij in Sjechem, het huidige Nabloes, werd verkracht en haar broers Sjimon en Levy vervolgens daar de mannelijke bevolking hebben afgeslacht? Waar is Dina. Hoe het zij, de broers worden geroepen. Zij staan naast het doodsbéd van hun vader en die heeft voor ieder een paar woorden. Echt hele vreemde woorden. Zijn het profetische woorden? Zijn het karakterbeschrijvingen? Zijn het zegende woorden? Zijn het beschuldigende woorden? Hebben ze iets aan die woorden? Of zullen ze hun hele leven denken: Wat bedoelde mijn vader? Wat wilde hij van mij? Vond hij dat ik het goed deed? Of vond hij dat ik het goed moest gaan doen?

Ja'akov doet het op zijn sterfbed eigenlijk helemaal niet zo goed. Twee van zijn kleinkinderen geeft hij de zegen die hen door het leven moeten vergezellen. Maar zijn zonen én zijn dochter niet. Het is alsof hij hun lotsbestemming vastlegt: dit is wat met jou zal gebeuren, en dat! En dit is wat er met jou zal gebeuren, en dat!

Steeds weer opnieuw verbaas ik me erover hoezeer ouders bepalen hoe het hun kinderen zal gaan. Vooral

door negatieve oordelen, door onvervulbare eisen, door hun niet vervulde verlangens, door merkwaardige verwachtingen. Maar dat kan allemaal in evenwicht gebracht worden door in de periode voordat men sterft de kinderen alsnog de woorden van troost en bemoediging mee te geven, door aan de kinderen de vergiffenis te vragen voor het destructieve gedrag waar de kinderen last van hebben gehad en waarvoor altijd de verantwoordelijkheid uit de weg is gegaan, door het goede en sterke in hun kinderen te benoemen, ook al heeft men dat een leven lang achterwege gelaten.

Voor sommigen van zijn zonen doet Ja'akov dat alles, maar niet voor alle.

Ik ben nog lang niet van plan om dood te gaan en in het graf te gaan liggen dat ik gisteren heb gekocht. Hemelsbreed van mijn huis is het ook slechts 1 kilometer. Er hoeft geen woestijn te worden doorkruist om mij daar een laatste rustplaats te geven. Maar ik kan dan wel niet van plan zijn om snel dood te gaan, het kan ieder moment gebeuren. Ook ik kan, net als Ja'akov, opeens mijn voeten op bed trekken en de ogen sluiten. Het is beter als ik voor die tijd alle kronkels in mijn relaties met anderen weg heb genomen, en het licht en de lucht weer ruimte heb gegeven.

De tekst waarmee het boek Genesis afsluit reikt het u aan: zeg tegen uw dierbaren wat u te zeggen hebt, en wees duidelijker dan Ja'akov. Eis niks. Geef ze geen opdracht. Verwijt ze niks. Stuur ze niet met raadsele de ballingschap in. Geef ze wat ze nodig hebben. Dan ontvangt u vanzelf wat u nodig heeft.

Keen jehie ratson. Moge dat de wens van de Eeuwige zijn.